Viviana MILIVOIEVICI
(Academia Română, Filiala Timişoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu")

Câteva aspecte semnificative din cultura și publicistica României interbelice

Abstract: (*Some Significant Aspects of Culture and Journalism in Interwar Romania*) The Great Union of December 1st, 1918 was followed by profound changes in the social, economic, political, cultural, literary and artistic life, thus opening a path to new perspectives of the Romanian culture, literature and journalism from the very next period. First of all, what is characteristic of inter-war culture people is the solid intellectual formation. This allowed unlimited access to the most diverse knowledge areas. The purpose of the paper is to highlight the main aspects of the cultural and spiritual life in the Romanian inter-war space, emphasizing the diametrically opposed tendencies and attitudes: Europeanism and autochthonism. These formulas of cultural evolution have given substance to the various ideological debates, caught in the present work.

Keywords: *Great Union, culture, literature, journalism, interwar period*

Rezumat: Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a fost urmată de adânci prefaceri în planul vieții sociale, economice, politice, culturale, literare și artistice, astfel deschizându-se o cale către noi perspective ale culturii, literaturii și publicisticii românești din perioada imediat următoare. Înainte de toate, ceea ce caracterizează oamenii de cultură interbelici este solida formație intelectuală. Acest fapt a permis un acces nelimitat spre zone de cunoaștere dintre cele mai diferite. Scopul lucrării este de a evidenția principalele aspecte ale vieții culturale și spirituale din spațiul românesc interbelic, punând accentul asupra tendințelor și atitudinilor diametral opuse: europenismul și autohtonismul. Aceste formule de evoluție culturală au dat substanță diverselor dezbateri ideologice, surprinse în lucrarea de față.

Cuvinte-cheie: *Marea Unire*, *cultură*, *literatură*, *publicistică*, *perioada interbelică*

Înfăptuirea Marii Uniri va dinamiza şi vivifica evoluţia culturală şi literară în România interbelică. Cultura română realizează acum un moment de apogeu al dezvoltării sale istorice. Confruntarea dintre tradiţionalism şi modernism a devenit o axă problematică de interes general pentru oamenii de cultură din acea perioadă. Ea se manifesta mai puternic în plan literar, unde noile mişcări moderniste şi de avangardă coexistau cu formule estetice tradiţionale, cu exponenţi străluciţi în ambele orientări. Stilurile converg de la proza de tip clasic a lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu sau Cezar Petrescu la noile formule susţinute în plan teoretic de Eugen Lovinescu, la „Sburătorul", şi confirmate artistic de scrierile lui Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban sau Mircea Eliade.

Unirea din 1918 a fost urmată de adânci prefaceri în planul vieţii social-politice şi astfel s-a deschis o cale către noi perspective ale culturii şi literaturii româneşti din

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

perioada imediat următoare. Înainte de toate, ceea ce caracterizează scriitorii interbelici este solida formaţie intelectuală. Acest fapt a permis un acces nelimitat spre zone de cunoaştere dintre cele mai diferite. Pe lângă influenţa „modelatoare" a culturii franceze şi pe lângă cea „catalizatoare" a culturii germane, în perioada dintre cele Două Războaie Mondiale au fost percepute din ce în ce mai mult ecourile unor culturi mai mult sau mai puţin cunoscute până în acel moment. Au fost împrumutate idei din filozofia patristică creştină ilustrată prin scrierile lui Maxim Mărturisitorul, Ioan Damaschin şi Dionisie Pseudo-Areopagitul[1], idei iraţionaliste şi mistice din Orient (budismul, practicile yoga), idei din filozofia creştină a istoriei pusă în valoare de scrierile lui Nikolai Berdiaev, Pavel Florenski, Lev Şestov, Vladimir Soloviov[2].

Antinomia „autohtonism/ europenism" figurează ca generic pentru întreaga serie de dihotomii caracteristice spaţiului românesc interbelic. Punctul de plecare l-a constituit influenţa culturii europene. În această serie, Zigu Ornea înscrie antinomiile cultură/ civilizaţie, Orient/ Occident, patriarhalism/ modernizare, europenism/ tradiţionalism (Ornea 1980, 270-355).

Antinomia „cultură / civilizaţie" a fost pentru prima dată afirmată în sociologia germană de la sfârşitul secolului al XIX-lea de către Ferdinand Tönnies (1855-1936). În studiile sale, el a opus cele două categorii sociologice – comunitatea şi societatea – definindu-le ca entităţi antinomice. Comunitatea era privită ca o expresie a voinţei, ca o formă organică a vieţii sociale bazată pe tradiţii şi obiceiuri. Forma specifică de organizare în acest caz era satul. Societatea era privită ca o formă exterioară de organizare, viaţa socială era bazată pe calcul şi speculaţie. Aceasta era reprezentată de oraşul în care coexistă indivizi eterogeni, lipsiţi de afectivitate şi din ce în ce mai convenţionali.

În cultura românească de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, antinomia prezentată mai sus, cultură/ civilizaţie, s-a regăsit în antinomia „formelor fără fond", argumentată mai întâi de către junimişti şi dezvoltată ulterior de sămănătorişti. Formele civilizaţiei occidentale importate în epoca modernă erau considerate a fi nepotrivite pentru fondul cultural românesc. Rezultatele unui astfel de import şi adaptare silită erau considerate a fi păgubitoare pentru evoluţia spirituală a naţiunii române (Ornea 1972, 24-43).

[1] Ref.: Preot Cicerone Iordăchescu. 1996. *Istoria vechii literaturi creştine*. 2 volume. Iaşi: Editura Moldova; în volumul II, Periodul III, *Dionisie Pseudo-Areopagitul*, p. 10-32; *Maxim Mărturisitorul*, p. 51-59; *Ioan Damaschin*, p. 64-80.

[2] Ediţii româneşti: Nikolai Berdiaev. 1992. *Sensul creaţiei. Încercare de îndreptăţire a omului*. Traducere de Anca Oroveanu. Prefaţă, cronologie şi bibliografie de Andrei Pleşu. Bucureşti: Editura Humanitas; Nikolai Berdiaev. 1995. *Un nou Ev Mediu*. Studiu introductiv de Sandu Frunză. Craiova: Editura Omniscop; Pavel Alexandrovici Florenski. 1997. *Perspectiva inversă şi alte scrieri*. Traducere din limba rusă de Tatiana Nicolescu, Alexandra Nicolescu, Ana Maria Brezuleanu. Prefaţă de Nina Kauchtschischwili. Bucureşti: Editura Humanitas; Lev Şestov. 1993. *Revelaţiile durerii (Dostoievski – Tolstoi)*. În româneşte de Smaranda Cosmin. Prefaţă de Radu Cosmin. Iaşi: Institutul European; Vladimir Soloviov. 1994. *Rusia şi Biserica Universală*. Traducere de Mioara Adina Avram. Prefaţă de Ioan I. Ică jr. Iaşi: Institutul European.

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

Oswald Spengler (1880-1936) a continuat ideile lansate de sociologul german Ferdinand Tönnies, în celebra sa lucrare, *Declinul Occidentului* (2 volume, 1918-1922). Este considerat primul creator al teoriei ciclice în dezvoltarea culturii. El consideră că întreaga cultură este alcătuită din diversitatea tuturor culturilor independente care urmează un curs ciclic. A distins astfel opt niveluri ale culturii – indiană, babiloneană, egipteană, chineză, mexicană, arabă, clasică (greacă şi romană), vest-europeană – considerând cultura un organism viu, care se naşte, are o tinereţe înfloritoare, ajunge la maturitate, intră în declin şi, în cele din urmă, la bătrâneţe, moare. Cultura este legată de natură şi de fenomenele biologice, în timp ce civilizaţia semnifică decadenţa şi bătrâneţea spirituală. În *Epocile spirituale „contemporane”*, Oswald Spengler sintetizează fazele culturii într-o desfăşurare ciclică după modelul anotimpurilor. Astfel, primăvara este asimilată cu creaţiile grandioase, cu naşterea unei culturi, vara reprezintă maturitatea acesteia, toamna reprezintă apogeul puterii spirituale creatoare, iar iarna reprezintă începutul civilizaţiei cosmopolite, moartea şi decadenţa unei culturi (Spengler 1996, 84-85).

În cultura românească, ideile spengleriene despre civilizaţie şi cultură au fost preluate şi adaptate în cercul grupării de la „Gândirea”. Nichifor Crainic şi-a conceput eseul *Parsifal* pornind de la un amplu citat din lucrarea lui Oswald Spengler. Aici el subliniază raportul de succesiune dintre cultură şi civilizaţie. Într-un alt eseu, *A doua neatârnare*, ideile iniţiate de Nichifor Crainic urmăresc antinomia cultură/ civilizaţie prin opoziţia dintre „tehnica vieţii materiale”/ „tehnica vieţii sufleteşti”.

Un ecou deosebit în epocă au avut şi ideile înaintate de Nikolai Berdiaev (1874-1948). Influenţat, la începutul activităţii sale, de teoria marxistă, Nikolai Berdiaev a trecut apoi la ortodoxie. Esenţială pentru noua sa orientare este lucrarea sa fundamentală *Filozofia libertăţii* (1911). Într-un alt studiu de-al său, *Sensul creaţiei. Încercare de îndreptăţire a omului*, şi-a formulat clar sistemul său filozofico-religios. A aşezat în centrul metafizicii sale omul în comuniune perpetuă şi perfectă cu Dumnezeu. Totalitatea lucrărilor sale s-au axat pe antinomia civilizaţie raţionalistă şi tehnică/ spiritualitate religioasă, subliniind necesitatea reabilitării vechilor valori spirituale. În opinia lui Nikolai Berdiaev, umanismul renascentist a pus bazele civilizaţiei moderne şi a marcat astfel începutul unui îndelungat proces de degradare a condiţiei spirituale a omului, acest fapt datorându-se progresului tehnicii industriale. Criza spirituală a umanităţii era, în fond, criza umanismului laic, înfiripat în perioada Renaşterii, ca surogat al religiei creştine din Evul Mediu:

> Pentru a preamări pe om, umanismul l-a privat de asemănarea divină şi l-a supus necesităţii naturale. Renaşterea bazată pe umanism a descoperit forţele creatoare ale omului ca fiinţă naturală şi nu spirituală. Dar omul natural, smuls din omul spiritual, nu posedă surse inepuizabile pentru creaţia sa; el este destinat să sece, să trăiască la suprafaţa vieţii. Ultimele produse ale Istoriei moderne au arătat-o, ele fiind cele care au condus, spre sfârşitul Renaşterii, la autonegaţia umanismului, la golul unei vieţi superficiale şi descentrate, la sleirea puterii creatoare. [...] Evul Mediu salvase forţele creatoare ale omului şi preparase splendida înflorire a Renaşterii. Omul intră în Renaştere cu

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

> experienţa medievală. Şi tot ce a fost grandoare autentică în Renaştere avea o legătură cu Evul Mediu creştin. Azi omul intră într-un viitor necunoscut, cu experienţa Istoriei moderne şi preparaţia ei. Şi el intră în această epocă nu plin de sevă creatoare – ca în epoca Renaşterii – ci epuizat, debilizat, fără credinţă, golit. Toate acestea dau de gândit. (Berdiaev 1995, 30-31).

Salvarea o vedea în reîntoarcerea către creştinismul ortodoxist, în care spiritualitatea era atotdominatoare, din epoca prerenascentistă. Salvarea o vedea într-un nou Ev Mediu, în care „omul spiritual" credea în Dumnezeu şi acest fapt îi dădea forţă şi inspiraţie creatoare.

Antinomia Occident/ Orient din *Declinul Occidentului* despre care a vorbit Oswald Spengler a găsit o soluţie inedită în lucrarea criticului francez Henri Massis (1886-1970), *Apărararea Occidentului* (1927), prin întoarcerea la tomism[1]. Autorul a considerat că pericolul cel mai mare vine din Răsărit.

Ideile neotomismului şi-au găsit reflectarea şi în spaţiul cultural transilvănean, în publicaţiile interbelice „Unirea" şi „Cultura creştină" de la Blaj. Gazeta „Unirea" a promovat între anii 1919 şi 1941 „rectitudinea românească şi catolică fără greş" şi „românismul integral şi credinţa catolică neşovăitoare". În paginile ai au semnat articole pe această temă Aron Cotruş, Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Octavian Goga etc.

O altă importantă caracteristică a vieţii culturale şi literare în spaţiul românesc interbelic a fost renunţarea la sedentarism. Aceasta s-a manifestat prin redescoperirea orizontului clasic al Greciei (Ion Barbu), prin seducţia unui tărâm magic şi exotic (Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Gala Galaction), prin revalorificarea geografiei spirituale a romanităţii poporului român (Nicolae Iorga, Ovid Densuşianu), prin angajarea fermă în planul vieţii politice (Nicolae Iorga, Octavian Goga, gruparea din jurul lui Nae Ionescu), în planul vieţii religioase (Nichifor Crainic), al vieţii universitare (Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Nichifor Crainic, George Călinescu), în activitatea teatrelor (Camil Petrescu, Nicolae Iorga, Liviu Rebreanu), dar şi în activitatea diplomatică (Ion Pillat, Lucian Blaga).

Următoarea trăsătură dominantă pentru scriitorii români din perioada dintre cele Două Războaie Mondiale e reprezentată de pasiunea pentru presa scrisă, pentru gazetărie. Existau două tendinţe majore în viaţa publicistică românească. În primul rând, era tendinţa de grupare a scriitorilor în jurul unor mari publicaţii apărute în Bucureşti sau în centrele provinciilor istorice. Revistele şi grupările româneşti interbelice apărute în capitală erau: „Sburătorul" (în jurul modernismului lovinescian), „Gândirea" (în jurul tradiţionalismului spiritualizant promovat de Nichifor Crainic), „Criterion" (în jurul trăirismului, mişcare spiritualistă ce i-a avut ca mentori pe Vasile

[1] Tomismul reprezintă reîntoarcerea la moştenirea lui Toma d'Aquino, filozoful creştin din secolul al XIII-lea, promotor al inteligenţei fondate pe dogma catolică (reprezentant al catolicismului în filozofie); filozofi care au revalorificat tomismul au fost: Jacques Maritain – *Primatul spiritualului* (1927), Étienne Gilson – *Creştinism în filozofie* (1936).

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

Pârvan şi Nae Ionescu, printre semnatari îi amintim pe membrii „tinerei generaţii”: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, Emil Cioran, Constantin Noica, Petru Comarnescu şi alţii), „Contimporanul” (în jurul lui Ion Vinea şi al dadaismului), „Viaţa Românească” (orientare intelectualistă raţionalistă în jurul lui Mihail Ralea, Tudor Vianu şi George Călinescu), „Revista Fundaţiilor Regale” (revistă cu un pronunţat caracter eclectic, în jurul lui Camil Petrescu, Paul Zarifopol, Dumitru Caracostea), „Cuvântul” (publicaţie ce susţinea „noua spiritualitate” românească, în jurul profesorului Nae Ionescu). În al doilea rând, era tendinţa de dispersare spre multitudinea de publicaţii existente în provinciile istorice româneşti.

În această nouă ipostază de cetăţean al societăţii întregului mapamond, scriitorului român interbelic i-au stat la dispoziţie două alternative, europenismul şi autohtonismul, două atitudini şi direcţii diametral opuse. Rezultatul contopirii celor două îl constituia polarizarea atitudinilor culturale. Europenismul reprezenta tendinţa de abandonare a climatului şi obiceiurilor autohtone, prin imitare, adaptare şi integrare a valorilor Occidentului în spaţiul cultural românesc. Autohtonismul, dimpotrivă, reprezenta tendinţa adversă, de evadare din formele şi tiparele civilizaţiei occidentale considerate a fi distrugătoare şi de reîntoarcerea şi revalorificarea tradiţiilor specific româneşti.

În consecinţă, se poate spune că în anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial, fiecare grupare culturală şi ideologică a încercat o reformulare a constiinţei de sine a culturii române şi a propus o soluţie de dezvoltare pentru România. Curentele de idei şi personalităţile ce au dat substanţă culturii române din această perioadă, au abordat, din unghiuri diferite, situaţia fundamentală a culturii române moderne: tranziţia spre modernitate, problema decalajelor faţă de Occident, formula de evoluţie culturală şi socială potrivită cu specificul nostru naţional. Confruntările dintre aceste curente au dat substanţa dezbaterilor ideologice, culturale, politice şi filozofice în România interbelică.

O altă viziune asupra românităţii

În perioada interbelică, cultura românească s-a distribuit în toate mediile sociale devenind cu adevărat un bun naţional. În această epocă de înflorire, cultura românească a atins o treaptă superioară la nivelul căreia mediile intelectuale s-au diversificat din ce în ce mai mult. Elita ştiinţifică şi artistică a produs opere remarcabile, iar difuziunea în mase a produselor culturale a cunoscut primele sale succese.

După încheierea Primului Război Mondial şi înfăptuirea Marii Unirii, intelectualitatea românească s-a lansat din nou în „marea polemică” privind prezentul şi viitorul ţării noastre.

În această perioadă avem de-a face cu două grupuri interesate să promoveze politici culturale distincte. Pe de o parte, europeniştii, care erau adepţii integrării europene prin opţiunea pentru tipul occidental de dezvoltare economică şi socială, iar pe de altă parte, tradiţionaliştii, care erau partizanii autohtonismului şi ai unor modele care să valorifice moştenirea culturală proprie poporului român.

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

În sincronie cu aceste două grupuri s-au regăsit, cu diverse nuanţări şi cu diferite proporţii de influenţare, şi alte mişcări: mişcarea intelectualistă raţionalistă de la „Viaţa românească”, revistă ce a promovat între anii 1906 şi 1916 poporanismul, a susţinut în plan cultural şi în plan social-politic europenismul (regimul democratic). Mentorul acestei mişcări a fost Mihail Ralea; mişcarea neosămănătoristă de la „Junimea literară”, „Neamul românesc”, „Ramuri. Drum drept”, „Floarea soarelui”, „Floarea darurilor” şi „Cuget clar (Noul Sămănător)”, având ca mentor pe Nicolae Iorga, a susţinut autohtonismul în toate planurile (patriarhalismul, tiparele de viaţă tradiţionale); mişcarea modernistă de la „Sburătorul”, având ca ideolog principal pe Eugen Lovinescu, a susţinut europenismul în toate planurile (industrializarea, sincronizarea, având ca etape: imitaţia, adaptarea şi integrarea); mişcarea tradiţionalistă de la „Gândirea”, având ca mentor pe Nichifor Crainic, a susţinut autohtonismul în plan cultural (un autohtonism spiritualizat prin adăugarea componentei religioase a ortodoxismului) şi în plan economic (caracterul agrar), iar în plan social-politic a promovat europenismul (modelul corporativ şi statul etnocratic[1]); mişcarea intelectualistă antiraţionalistă de la „Criterion”, având ca mentori pe Vasile Pârvan şi Nae Ionescu, a valorificat, în planul culturii, atât autohtonismul, cât şi europenismul, a susţinut autohtonismul în planul economic, iar în planul social-politic a promovat europenismul (modelul corporativ şi statul etnocratic).

Într-un articol, Nicolae Manolescu constata că, între 1918-1948, nimeni nu a folosit un concept unificat de modernism şi aprecia că „europenismul şi autohtonismul ar putea fi privite ca tendinţe sau ca nişte reacţii interne în cadrul aceluiaşi fenomen mai larg, modernismul.” (Manolescu 1999, 1).

În ceea ce priveşte spiritualitatea românească din perioada interbelică, Mircea Vulcănescu, în articolul său, *Spiritualitate* (Vulcănescu 1996, 60-66), a sintetizat principalele trăsături şi direcţii specifice pentru contextul cultural al generaţiei sale. Delimitările conceptuale operate în prima parte a articolului încercau să înlăture „confuzia şi echivocurile strecurate prin vorbă şi scris în gândirea contemporană” (*ibidem*, 60), punând astfel în evidenţă tripla valoare de circulaţie a unui termen mult întrebuinţat în cultura românească interbelică.

Raportată la viaţa interioară „spiritualitatea însemnează: trăire intensă a clipei, indiferent de valoarea calitativă a conţinutului sufletesc trăit” (idem, *ibidem*); caracterele dominante ale acestui înţeles sunt „imediatismul, activismul, psihologismul (interioritate) şi biologismul” (*ibidem*, 61). Izvoarele teoretice ale acestui înţeles, cu rădăcini în Renaştere şi protestantism, prelungite până în filozofia romantică germană (Fichte, Schelling, Nietzsche) sunt: Amiel, Bergson, Dostoievski, Freud, Gide, Kierkegaard, Papini, Proust, Şestov; critica: Maritain, Massis, Maurras, Scheller etc.

Raportată la cultură „spiritualitatea însemnează: trăire cu sens, trăire pentru un ideal, pentru o valoare” (*ibidem*). Caracterele dominante subliniază dependenţa acestei trăiri de lumea valorilor. Caracterul obiectiv şi cel normativ al lumii valorilor admit

[1] Conceptul de stat corporativ, bazat pe autoritate şi ordine, izvorât din puterea naţiunii, se sprijinea pe ideea de patrie, ideea de monarhie şi ideea de biserică.

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

ieşirea din conştiinţă şi criteriul de conformare. Iar caracterul ideal şi cel imanent al valorilor îi conferă noi dimensiuni. Izvoarele teoretice, cu rădăcini în raţionalismul sistematizat critic de către Kant, sunt în umanismul goethean, naţionalismul integral şi marxism. În contemporaneitate, izvoarele sunt: Benda, Nikolai Berdiaev, Dilthey, Freyer, Mahatma Gandhi, André Gide, Hartmann, Kautsky, Hermann Keyserling, Klages, Vladimir Ilici Lenin, de Man, Jacques Maritain, Masaryk, Henri Massis, Maurras, Ortega y Gasset, Rathenau, Scheller, Oswald Spengler, Rabindranath Tagore, Paul Valéry, Miguel de Unamuno etc.

Raportată la viaţa duhovnicească, „spiritualitatea însemnează: viaţă vecinică, trăire în universalitatea absolută, în Duhul Sfânt; asceză şi viaţă mistică” (*ibidem*). Caracterele dominante ale acestui înţeles sunt: caracterul transcendent al temeiului acestei trăiri, caracterul receptiv al vieţii duhovniceşti. Izvoarele teoretice, cu rădăcini în ceremoniile primitive, în misterele orfice, orientale şi în mistica şi asceza creştină, sunt *Patericul*, *Regulele* Sf. Vasile, *Filocalia*; *Războiul nevăzut* (în Răsărit) şi în *Confesiunile* Sf. Augustin, *Imitaţia lui Isus Cristos* a lui Gerson sau Thomas a Kempis, *Exerciţiile spirituale* ale Sf. Ignaţiu; *Calea desăvârşirii* a Sf. Tereza din Avila, *Urcarea Carmelului* şi *Cântarea duhovnicească* a Sf. Ioan al Crucii, *Floricelele* Sf. Francisc din Assisi, *Consolaţiile spirituale* a Maestrului Eckart, *Podoaba nunţilor spirituale* a lui Rysbroeck etc. (în Apus). Apologeţii contemporani sunt: Arseniev, Berdiaev, Dostoievski (pentru ortodocşi), Blondel, Bloy, Maritain (pentru catolici), K. Barth, P. Tillich, R. Otto (pentru protestanţi); critici numeroşi din rândul literaţilor (France, Gide, Shaw), al psihologilor şi psihiatrilor (Delacroix, Dumas), al filozofilor religiei şi al sociologilor (Baruzi, Bergson, Durkheim).

În opinia lui Mircea Vulcănescu, contextul preocupărilor spirituale româneşti interbelice a fost vizibil direcţionat de contribuţiile hotărâtoare ale unor importante personalităţi, grupări culturale şi publicaţii, în jurul cărora s-au cristalizat practic şi deosebirile de înţelegere a termenului de spiritualitate, precum şi evidente rezistenţe şi rezerve: personalităţi: Vasile Pârvan (*Problema salvării*, 1919-1920; *Drama antică*, 1920-1921), Nae Ionescu (*Filozofia Dumnezeirii*, 1920-1921; *Realitatea vieţii sufleteşti*, 1921-1922; *Filozofia religiei*, 1923-1929), Nichifor Crainic (cu contribuţia sa substanţială de la „Gândirea”, unde, începând cu 1928 a fost director), Mircea Eliade (*Itinerariu spiritual*, cele douăsprezece foiletoane publicate în ziarul „Cuvântul”, începând cu anul 1927); grupări culturale: „Ideea europeană”, „Poesis”, „Societatea de estetică”, „Gândirea”, „A.S.C.R.”, „Forum”, „Criterion”; reviste: „Ideea europeană”, „Gândirea”, „Revista universitară”, „Vremea”, „Viaţa literară”, „Ideea creştină”, „Tiparniţa literară”; caietele: „Acţiune şi reacţiune”, „Floarea de foc”, „Fapta”, „Azi”, „România literară”, „Axa”, „Dreapta”, „Bobi”, „Discobolul”, „Frize”, „Familia”, „Plai” etc.; ziare: „Cuvântul”, „Curentul”, „Ultima oră”, „Calendarul”, „Viitorul”, „Rampa”, „Politica”, „Credinţa”, „Dreptatea” etc.; rezistenţe şi rezerve: „Universul literar” (Camil Petrescu), „Viaţa românească” (Mihail Ralea), „Sburătorul” (Eugen Lovinescu), „Kalende” (Pompiliu Constantinescu şi Şerban Cioculescu), „Convorbiri literare” (Constantin Rădulescu-Motru), „Adevărul literar” şi „Capricorn” (George

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

Călinescu), „Stânga” (N. Tatu), „Cuvântul liber” (Gheorghe Ionescu), „Şantier” (A. Şerbulescu), „Bluze albastre” (A. Adania); în cursurile universitare ale profesorilor Constantin Rădulescu-Motru şi P. P. Negulescu; în ziarele „Adevărul” şi „Facla”.

În spaţiul cultural românesc interbelic, divergenţa opiniilor cu privire la sensul termenului de spiritualitate a menţinut grupări cu direcţii şi tendinţe specifice.

O primă categorie, „favorabilă unei spiritualităţi înţelese în sens tradiţionalist şi ortodox, ca viaţă duhovnicească” (*ibidem*, 63), în jurul lui Nae Ionescu şi Nichifor Crainic, îi are ca tineri reprezentanţi pe Paul Costin Deleanu, G. Racoveanu, Sandu Tudor, Paul Sterian şi Mircea Vulcănescu.

A doua categorie „cuprinde grupurile care pun accentul pe a doua accepţie, culturală, a cuvântului” (*ibidem*, 64): marxiştii, gruparea cu accent pe materialismul dialectic marxism, din jurul umaniştilor nemarxişti Mihail Ralea şi George Călinescu (Petre Pandrea, N. Tatu, A. Adania, Anton Dumitriu, Gh. Ionescu, Ştefan Beldie, N. Grigorescu, A. Şerbulescu, A. Sahia); naţionaliştii, gruparea cu accent pe naţionalismul integral, din jurul lui Nicolae Iorga şi A. C. Cuza (Corneliu Zelea Codreanu, Octavian Goga, Pamfil Şeicaru, Nicolae Manoilescu şi tinerii Vasile Băncilă şi Ernest Bernea, D. C. Amzăr, Al. Dima, Mircea Polihroniade, N. Roşu, I. Belgea şi A. Golopenţia); umaniştii, gruparea cu accent pe idealul cultural neoclasic, în jurul lui Tudor Vianu, Camil Petrescu şi Şerban Cioculescu (Dan Botta, Petru Comarnescu, Ion Cantacuzino, Constantin Noica, Mihail Sebastian); spiritualiştii, gruparea cu accent pe absolut, pe căutarea întregirii în planul divin, dincolo de orice doctrină religioasă, cristalizată istoric (Lucian Blaga, Stelian Mateescu).

O a treia categorie „oscilează în căutarea unei noi spiritualităţi, revoluţionare (de tip interior şi cultural, dar cu vădite predilecţii interioare)” (*ibidem*, 66): Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, I. Dobridor, Mihail Ilovici, Petru Manoliu etc.

Despre acest tip de nouă spiritualitate menționează şi Mac Linscott Ricketts în monumentala sa monografie. În analiza sa asupra spiritualităţii tinerei generaţii pleacă de la un articol scris de tânărul Mircea Eliade, înainte de lansarea *Itinerariului spiritual*. Este vorba de *Spiritualitate şi ortodoxie* unde apar sintetizate cele patru rezultate ale cercetării:

> 1). A precizat că <există două tabere între tineri: unii interesaţi de experienţa religioasă şi valorile religioase, alţii neinteresaţi>. Eliade îi numeşte pe aceştia din urmă <tineri născuţi bătrâni>. 2). A precizat că <grupul celor interesaţi de religie, nu e amorf, ci prezintă atitudini diverse>, iar ceea ce au ei în comun e refuzul de a se mulţumi cu valorile spirituale ale generaţiei anterioare. 3). A compromis termeni primejdioşi şi promiscui: <mistic>, <noua generaţie>, <spiritualitate> etc. <Astfel încât trebuie să fim foarte prudenţi în folosirea lor actuală>. 4). A dovedit încă o dată, că <România e în Balcani>. (Eliade apud Ricketts 2004, 263).

Aşadar, din punctul de vedere al problematicii abordate, în spațiul cultural, publicistic și literar al României interbelice au coexistat variile opinii privitoare la sensul termenului de „spiritualitate”, coagulate în jurul personalităților epocii și

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)

cristalizate în studii și lucrări de referință pentru conturarea unei viziuni de ansamblu asupra românității.

Referințe bibliografice

Iordăchescu, Cicerone. 1996. *Istoria vechii literaturi creştine*. 2 volume. Iași: Editura Moldova.

Manolescu, Nicolae. 1999. *Unificarea unor concepte*, în „România literară", XXXII, nr. 18, p. 1.

Ornea, Zigu. 1972. *Studii şi cercetări*. Bucureşti: Editura Eminescu.

Ornea, Zigu. 1980. *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*. Bucureşti: Editura Eminescu.

Ricketts, Mac Linscott. 2004. *Rădăcinile româneşti ale lui Mircea Eliade*, volumul I: *Copilăria şi tinereţea (1907-1933)*. Introducere la prima ediţie şi prefaţă la ediţia românească de Mac Linscott Ricketts. În româneşte de Virginia Stănescu şi Mihaela Gligor; volumul al II-lea: *De la Bucureşti la Lisabona (1934-1945)*. În româneşte de Virginia Stănescu, Mihaela Gligor, Olimpia Iacob, Irina Petraş şi Horia Ion Groza. Bucureşti: Criterion Publishing.

Spengler, Oswald. 1996. *Declinul Occidentului*. Traducerea Ioan Lascu. Postfaţă de Marin Beşteliu, *Ecouri ale concepţiei lui Spengler în filozofia românească interbelică*, Dumitru Otovescu. Craiova: Editura Beladi.

Vulcănescu, Mircea. 1996. *Pentru o nouă spiritualitate filozofică. Dimensiunea românească a existenţei,* I. Cuvânt înainte (*Amintiri despre Mircea Vulcănescu*) de Constantin Noica. Studiu introductiv (*Un chip spiritual al vremii…*) de Marin Diaconu. Selecţia textelor, note şi comentarii de Marin Diaconu şi Zaharia Balica. Bucureşti: Editura Eminescu.

BDD-A31439 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:02 UTC)